

Prądnik. Prace Muz. Szafera	24	151–156	2014
-----------------------------	----	---------	------

BOLESŁAW GINTER¹, KRZYSZTOF SOBCZYK¹,
DAMIAN STEFAŃSKI², PAWEŁ VALDE-NOWAK¹, MIROŚLAW ZAJĄC²

¹Instytut Archeologii UJ, ul. Gołębia 11, 31–007 Kraków

²Muzeum Archeologiczne w Krakowie, ul. Senacka 3, 31–002 Kraków

BADANIA W JASKINI CIEMNEJ W ROKU 2014

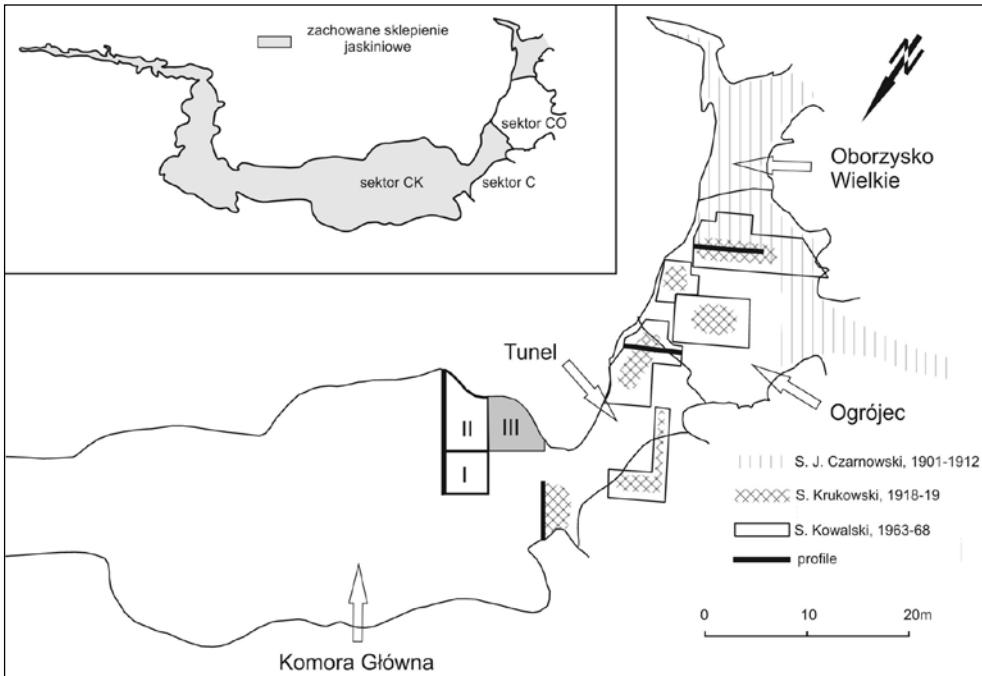
Archaeological Excavation in the Ciemna Cave – 2014yr

Abstract: Archaeological excavations in the Ciemna Cave it is a long term research project which is intended to recognition the filling of the main chamber. During the last season work continued on the trench III which has started in 2013. Exploration covered the bottom of Holocene layers and a the top of rich Pleistocene filling. The highlighted finding of that season is a Neolithic child burial. Beside that another interesting artefacts was found: middle palaeolithic bone tools, refitting showing production of the Prądnik knives.

Słowa kluczowe: Ciemna Cave, Middle Palaeolithic, Prądnik, Neolithic burial, child burial

Wykopaliska w 2014 r. to już 8 sezon trwającego od 2007 r. projektu badawczego mającego za zadanie rozpoznanie nawarstwień komory głównej (Sobczyk, Valde-Nowak 2012; Valde-Nowak i in. 2014). Prowadzone prace są przede wszystkim kontynuacją eksploracji wykopu III założonego w 2013 r. (ryc. 1). Wykop ten ma za zadanie eksplorację nawarstwień w bezpośrednim sąsiedztwie otworu wejściowego do komory głównej, co jest zgodne z obecnym celem projektu, a mianowicie bezpośredniej korelacji nawarstwień komory głównej, rozpoznanych wykopami I i II, ze starszymi badaniami prowadzonymi na zewnątrz jaskini. W 2013 r. wyeksplorowano znaczną część – zachowanej głównie przy ścianie jaskini – warstwy holocenijskiej oraz współczesne deptanisko utworzone bezpośrednio na odsłoniętych poziomach plejstocenijskich. W 2014 r. eksplorowano zarówno relikty warstwy holocenijskiej – spąg warstwy oraz wypełniska płytkich obiektów archeologicznych, jak również nieprzemieszane nawarstwienia plejstocenijskie.

Metodyka prac archeologicznych powieliała procedury wypracowane w trakcie poprzednich sezonów badań. Trójwymiarowe koordynaty, pozyskane za pomocą tachimetru całość materiału pochodzącego z eksploracji jest niezmiennie szlamowana na mokro, co pozwala na pozyskanie najmniejszych zabytków, trudnych do odnalezienia w trakcie eksploracji prowadzonej w gruzistym sedymencie jaskiniowym. Z nawarstwień holocenijskich pozyskano materiał zabytkowy datowany na różne okresy prahistorii, jak i czasy nowożytny. Poza masowym materiałem ceramicznym, pozyskano m. in. paciorki, przede wszystkim kościane, jak i szklane oraz zabytki metalowe (ryc. 2). Z tej warstwy pochodzi

Ryc. 1. Ojców, pow. Kraków, Jaskinia Ciemna. Plan jaskini z zaznaczonymi wykopami archeologicznymi (III – przestrzeń objęta pracami w roku 2014)

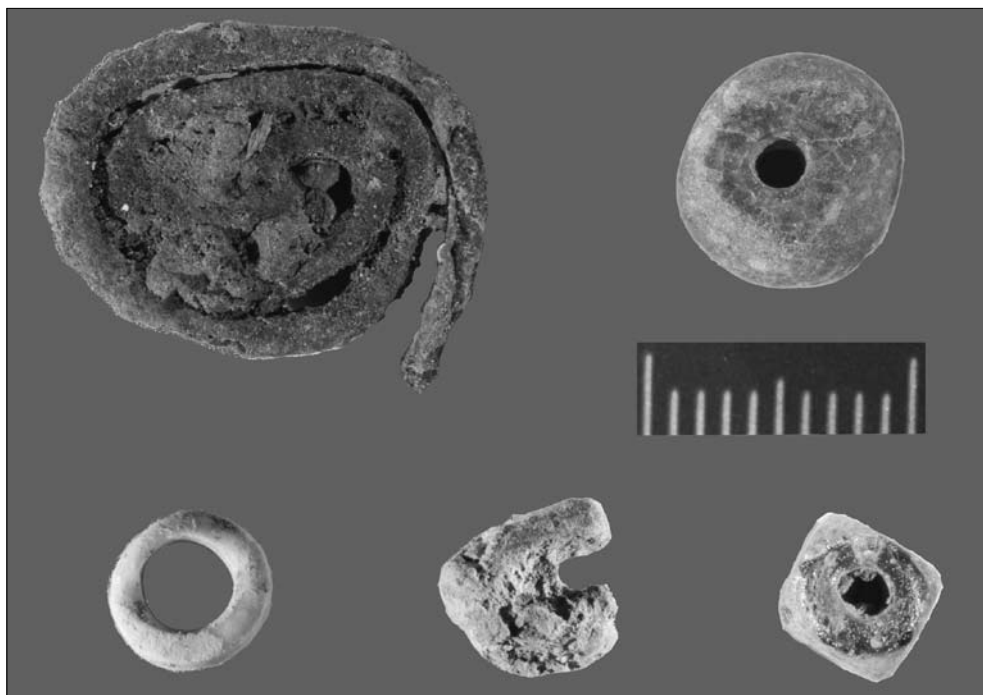
Fig. 1. Ojców, Kraków distr., Ciemna Cave. Archaeological trenches (III – excavation 2014)

także seria wyrobów krzemiennych, m. in. wióry i okaz półtylczaka, które wpisują się w typowy, neolityczny inwentarz krzemieny. Jednym z najbardziej intrygujących znalezisk z tegorocznego sezonu jest odkryty szkielet ludzki. Należy on do osobnika określonego przez dr Anitę Szczepanek (informacja ustna) jako Infans 1, zapewne niemowlęcia, o czym świadczy brak wyrżniętych zębów. Szkielet został odkryty w płytkiej jamie, przy czym otwartym pytaniem pozostaje czy mamy do czynienia z formą pochówku, czy raczej złożenia zwłok w jamie gospodarczej (ryc. 3). Dokładne lokalizowanie zabytków, zalegania ceramiki i kości pozwoliło na rekonstrukcję obiektu (ryc. 4). Była to płytka, nieregularna jama, nakryta dwoma wyróżniającymi się warstwami ceramiki, interpretowanymi kolejno, jako wypełnisko obiektu oraz pozostałość warstwy kulturowej. Wstępna analiza ceramiki w wypełnisku obiektu pozwala łączyć go z okresem neolitu, co dodatkowo znajduje potwierdzenie w danych radiowęglowych (informacja ustna dr. M. Wojenki). W materiale ceramicznym stwierdzone zostały fragmenty z ornamentem kłutym o cechach kultury malickiej.

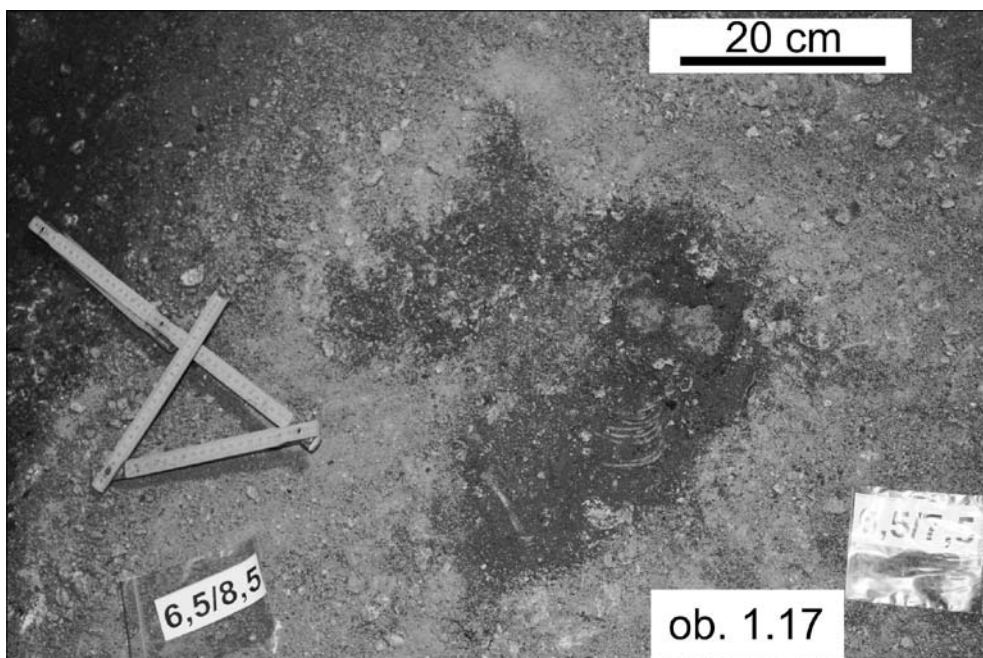
Wśród najciekawszych zabytków pochodzących z eksploracji najmłodszego poziomu środkowopaleolitycznego, znajduje się m.in. okaz noża wykonanego na odłupku, kształtem nawiązującego do typowych prądników z Jaskini Ciemnej. Jego forma jest uproszczona,

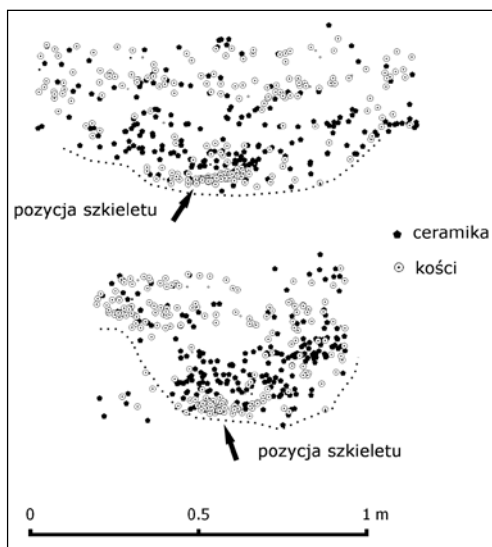
Ryc. 3. Ojców, pow. Kraków, Jaskinia Ciemna. Neolityczny pochówek dziecka

Fig. 3. Ojców, Kraków distr., Ciemna Cave. Neolithic children burial

Ryc. 2. Ojców, pow. Kraków, Jaskinia Ciemna. Wybrane zabytki z warstwy holoceńskiej
Fig. 2. Ojców, Kraków distr., Ciemna Cave. Selected finds from Holocene layer

Ryc. 4. Ojców, pow. Kraków, Jaskinia Ciemna. Przekroje neolitycznego pochówku dziecka z zaznaczonym miejscem znalezienia fragmentów kostnych i ceramiki

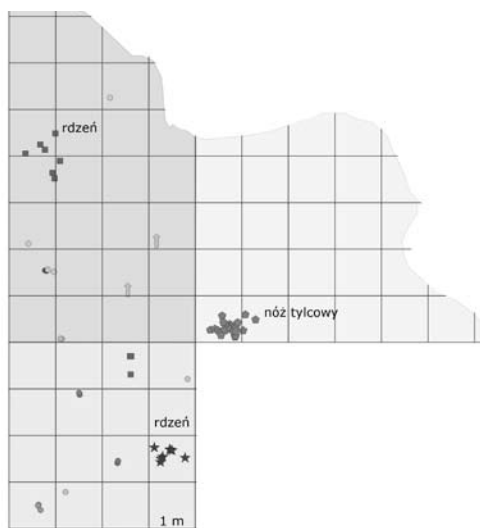
Fig. 4. Ojców, Kraków distr., Ciemna Cave. Cross-sections of Neolithic children burial with the position of bones and pottery

niemniej posiada on wyraźny tylec oraz zaczątkową płaską obróbkę dzioba. Co ciekawe okaz ten nawiązuje do niemal identycznego okazu odnalezione go w zeszłych latach w środkowym poziomie mikockim (Valde-Nowak i in. 2014). Kolejnym, interesującym wyrobem środkowopaleolitycznym jest przedmiot kościany, który posiada wyraźny wierzchołek i dwie serie głębokich nacięć. Najbliższymi analogiami są przedmioty kościane, pochodzące ze stanowisk krymskich (Veselsky 2008). Noszą one jednak ślady zużycia, powstałe w wyniku retuszowania wyrobów krzemiennych, czego brakuje na egzemplarzu z jaskini Ciemnej. Podsumowując należy stwierdzić, że jest to okaz bardzo interesujący, jednak wymaga dalszych studiów. Kolejnym, istotnym znaleziskiem jest składanka z formowania noża krzemiennego. Zamieszczona ilustracja przedstawia rozrzut poszczególnych elementów składanki, w kontekście innych, znanych z tego poziomu (ryc. 6). O ile jednak z wcześniejszych wykopów zarejestrowano wyłącznie bloki rdzeni, to nowa składanka jest wyjątkowo interesującym przykładem dokumentującym proces produkcji charakterystycznego narzędzia mikockiego. Należy wspomnieć, że elementy składanki zostały znalezione w bezpośredniej bliskości obszaru nieprzebadanego, zatem jej uzupełnienie będzie możliwe w toku dalszych eksploracji. Wspomniany blok składa się z odłupków formujących jeden z boków noża oraz tylec narzędzia, poza tym występują pojedyncze odłupki z formowania drugiego boku.

Ryc. 5. Ojców, pow. Kraków, Jaskinia Ciemna. Kościane narzędzie z nacięciami znalezione w najmłodszej warstwie środkowopaleolitycznej

Fig. 5. Ojców, Kraków distr., Ciemna Cave. Incised bone tool found in the youngest Middle Palaeolithic layer

Ryc. 6. Ojców, pow. Kraków, Jaskinia Ciemna. Zadokumentowany w 2014 roku rozrzut elementów składanki wyrobów związanych z formowaniem noża tylcowego, w kontekście innych składanek odkrytych w poprzednich sezonach

Fig. 6. Ojców, Kraków distr., Ciemna Cave. Dispersion of the refitting of backed knife (*nóż tylcowy*) found in 2014, related to refitting found in previous excavations seasons

pośrednio z poziomów osadniczych, które w sposób wiarygodny datują nam aktywność ostatnich neandertalczyków w jaskini Ciemnej (inf. ustna – Bridget Alex). Potwierdzają one i precyzują wcześniejsze daty wykonane również na kościach *Ursus Spelaeus*, które już wcześniej sygnalizowały bardzo młody wiek znalezisk z Ciemnej.

PIŚMIENNICTWO

Karczewski J., Ostrowski T 2013. *Badania namuliska jaskini Ciemnej w Ojcowie metodą georadarową*. „Prądnik. Prace Muz. Szafera”, **23**: 177–182.

Ostrowski T. 2014. *Badanie namulisk jaskiniowych metodą georadarową*. Projekt inżynierski, Wydział Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska, Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica. Kraków.

Sobczyk K., Valde-Nowak P. 2012. *Badania Jaskini Ciemnej w latach 2007–2012*. „Prądnik. Prace Muz. Szafera”, **22**: 45–54.

Valde-Nowak P., Alex B., Ginter B., Krajcarz M. T., Madeyska T., Miękina B., Sobczyk K., Stefański D., Wojtal P., Zając M., Zarzecka-Szubińska K. 2014. *Middle Paleolithic sequences of the Ciemna Cave (Prądnik valley, Poland): The problem of synchronization*. „Quaternary International”, **326–327**: 125–145.

Poza badaniami terenowymi, w ostatnim czasie pozyskano nowe wyniki analiz gabinetowych. Jednym z nich jest trójwymiarowy model jaskini Ciemnej, wykonany przez inż. Tomasza Ostrowskiego. Badania te są rozwinięciem danych uzyskanych za pomocą skanowania GPR i publikowanych w piśmie „Prądnik” (Karczewski, Ostrowski 2013; Ostrowski 2014). Uzyskana w ten sposób wizualizacja pełniska jaskini Ciemnej wskazuje na duży, wciąż ostatecznie nie w pełni przebadany, potencjał badawczy stanowiska. Jednocześnie trwają prace nad datowaniem poszczególnych poziomów kulturowych. Podstawową metodą stosowaną do oznaczania ich wieku jest datowanie radiowęglowe. Z uwagi na zakres chronologiczny najmłodszego osadnictwa neandertalczyków, który zbliżony jest do granic metody radiowęglowej, procedury przygotowania próbek muszą być wyjątkowo rygorystyczne. Poza serią dat radiowęglowych uzyskanych z zębów niedźwiedzia jaskiniowego *Ursus spelaeus* (inf. ustna dr Macieja Krajcarza), zyskano pierwsze daty oparte na analizie mikrowęgla, które zostały pozyskane bez-

Veselsky A. P. 2008. *Kabazi V: Bone and Stone Tools Used in Flint Knapping*, [w:] *Kabazi V: Interstratification of Micoquian & Levallois-Mousterian Camp Sites. Palaeolithic Sites of Crimea*, t. 3–2, red. V. P. Chabai, J. Richter, T. Uthmeier, Wyd. The National Academy of Sciences of Ukraine Institute of Archaeology Crimean Branch, University of Cologne Institute of Prehistoric Archaeology. Simferopol-Cologne, s. 427–453.

SUMMARY

The excavations in 2014 took place in the 8th season of an ongoing research project which began in 2007. The main purpose of the project is to recognize the main chamber of the Ciemna Cave (Sobczyk and Valde-Nowak 2012; Valde-Nowak et al., 2014). The ongoing work is continuation of trench III, started in 2013 (Fig. 1). It focuses both on exploration of the relics of the Holocene layers – preserved along a cave wall and also in the fillings of shallow archaeological features, as well as on the top of the Pleistocene sediment. The methodology of archaeological work duplicates the procedures developed during previous work: the three-dimensional coordinates and the floating of the whole sediment. The Holocene layers contained the artefacts dated to prehistory, middle ages, early modern and modern times. In addition to numerous sherds and flint tools, single beads, glass and metal artefacts were found (Fig. 2). One of the most intriguing findings is a human skeleton. It belongs to the individual specified by Dr. Anita Szczepanek as *Infans 1*, probably the newborn, as evidenced by the lack of teeth. The skeleton was discovered in a shallow pit (Fig. 3). Accurate localization of ceramics and bone deposition allowed for the reconstruction of the feature (Fig. 4). Preliminary analysis of the sherds coming from the feature allows us to date it to the Neolithic period, which is additionally confirmed by radiocarbon dates (personal communication – Dr. M. Wojenka).

Interesting findings come from exploration of the youngest Middle Palaeolithic level. It is a case of a knife (Prądnik) made from flake. Although its form is simplified it has a clear traces of beak and back treatment and it is similar to a previous example found in the middle micoquian level (Valde-Nowak et al., 2014). Another find is the artefact made of bone with a distinct vertex and two series of deep cuts. The closest parallels are bone objects from the Crimean (Veselský 2008). However, they bear the signs of use wear resulting from retouching, which is missing on the exemplar from the Ciemna cave. Another interesting find is a refitting documenting production of a bifacial knife (Prądnik) (Fig. 6).

In addition to fieldwork, new laboratory work has been done including a three-dimensional model of the Ciemna cave made by Tomasz Ostrowski. These studies are a development of the data obtained by GPR scanning published already in Prądnik (Karczewski and Ostrowski 2013; Ostrowski 2014). Thus obtained visualization shows a large, still not fully tested, research potential of the site. The radiocarbon chronology of the youngest Neanderthal settlement is improved by a series of dates obtained from *Ursus spelaeus* teeth (personal communication Dr. Maciej Krajcarz) but also from anthrax obtained from combustion that reliably date the activity of the last Neanderthals (personal communication – Bridget Alex). The new radiocarbon data confirm and clarify previous information, which had already signalled the very young chronologic position of the finds from the Ciemna Cave.